

7. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [Електронний ресурс] / В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти – 2007. – № 2. – С. 17. – Режим доступу: <http://zakinpro.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.
8. Чернишов Л. Впровадження компетентнісно зорієнтованого підходу [Електронний ресурс] / Л. Чернишов // Освіта – 2008 – № 4. – С. 24. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/332/84>.

Овсиенко Л.Н.

РОЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ПРОЦЕСЕ ОБУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ

В статье рассматривается вопрос роли компетентностного подхода в обучении украинскому языку студентов-филологов. Особое внимание обращается на те факторы, которые обеспечивают развитие индивидуальных способностей каждой личности.

Ключевые слова: компетентность, компетентностный подход, процесс обучения украинскому языку, знания, умения, навыки, студенты-филологи.

Ovsienko L.M.

THE ROLE OF COMPETENCY APPROACH IN TEACHING UKRAINIAN TO STUDENTS OF PHILOLOGY

The article considers the role of competency approach in teaching Ukrainian to students of philology. Particular attention is paid to the factors ensuring development of individual cognitive abilities in every person.

Key words: competency, competency approach, the process of teaching Ukrainian, knowledge, skills, proficiencies, philology students.

УДК 37.02

Омельчук С.А.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ В ПІДРУЧНИКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 6-7 КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ІЗ НАВЧАННЯМ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті проаналізовано шляхи реалізації дослідницького підходу в підручниках української мови для 6-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою за загальною редакцією професора М. Пентиліюк.

Ключові слова: дослідницький підхід, підручник української мови, мисленнєва активність учня, індуктивно-дедуктивний спосіб засвоєння навчального матеріалу, проблемні питання (завдання).

Українська мова як навчальний предмет, що має виразні інтегративні функції, справляє різнобічний навчальний, розвивальний і виховний впливи на учня, сприяє формуванню особистості “готової до активної, творчої діяльності в усіх сферах життя демократичного суспільства” [2: 3]. Основним засобом розвитку стратегічної компетенції школяра й реалізації діяльнісної змістової лінії чинної програми з української мови для основної школи залишається, безперечно, підручник, який, за словами А. Фурмана, “є чинником інтелектуального, соціального й духовного розвитку особистості, стимулом творчої самоактивності й самореалізації індивідуальності” [6: 285].

У сучасній дидактиці й лінгводидактиці теорії шкільного підручника як моделі системи навчання, зокрема української мови, присвячено низку наукових праць. Концептуальні засади створення підручника рідної (української) мови розроблено О. Глазовою, С. Караманом, М. Пентиліюк, Л. Скуратівським, Г. Шелеховою. Принципи

побудови підручників української мови для шкіл з навчанням мовами національних меншин розкрито в працях О. Беляєва, Н. Бондаренко, А. Ярмолюк. Методологію розвивального підручника представлено в дослідженнях А. Фурмана. Когнітивно-комунікативному й соціокультурному аспектам підручника української мови присвячено наукові розвідки О. Горошкіної, П. Кононенко, Л. Мацько, М. Пентиліук. Проте в теоретичному розробленні методологічного рівня підручника української мови для основної школи можна констатувати відсутність праць, присвячених аналізу стратегічного (діяльнісного) аспекту, що базується на розумінні стратегій як мисленнєвої діяльності, спрямованої на оптимізацію процесу засвоєння мови.

Мета статті – проаналізувати шляхи реалізації дослідницького підходу в підручниках української мови для 6-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою за загальною редакцією професора М. Пентиліук.

До однієї з основних навчально-виховних функцій, що мають виконувати підручники “Українська мова” для основної школи М. Пентиліук відносить самоосвітньо-дослідницьку – забезпечення навичок самостійної роботи з книгою й уміння досліджувати, аналізувати мовні явища, критично оцінювати своє й чуже мовлення [1].

Згідно з класифікацією підручників А. Фурмана за характером викладу навчального матеріалу підручники української мови для 6-7 класів [3-4] є проблемно-дослідницькими. Це зумовлено логікою побудови змісту кожного параграфа (див. рис. 1), що передбачає проблемність і спрямованість на пошукову мисленнєву активність учнів, інваріантність і повноцінність, проектування проблемно-діалогічних засобів викладу навчального матеріалу з морфології тощо.

Рис. 1. Зміст і структура параграфів підручників української мови для 6-7 класів (за редакцією професора М. Пентиліук).

Істотною ознакою підручників, зазначає М. Пентиліук, є індуктивно-дедуктивний спосіб засвоєння навчального матеріалу (див. рис. 2): учень від тексту як цілісної одиниці мовлення, аналізуючи його структуру, зміст, стиль, тип і жанр, визначає функції мовних одиниць у ньому, завершує творчими вправами комунікативного характеру, а на підсумковому етапі ще раз осмислює теоретичний матеріал, прочитавши й запам'ятавши зв'язний виклад його в кінці параграфа і самостійно проконтролювавши себе (рубрика “Подумайте і дайте відповіді”).

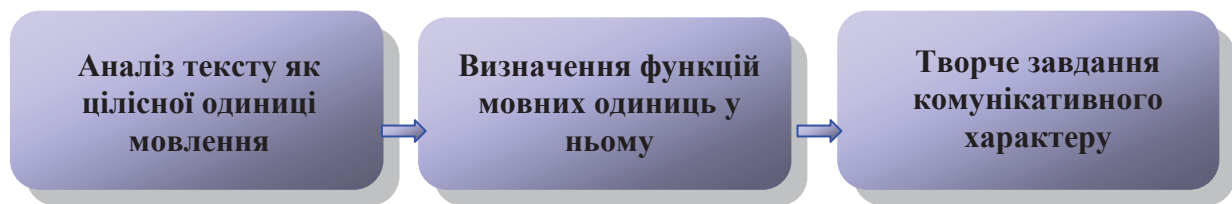

Рис. 2. Індуктивно-дедуктивний спосіб засвоєння навчального матеріалу.

Дослідницький підхід у підручниках української мови для 6-7 класів за редакцією професора М. Пентилюк виявляється, по-перше, у вдосконаленні загальнонавчальних, організаційних, контрольних-оцінних, творчих умінь, ціннісних орієнтацій, по-друге, в опануванні стратегій, що визначають оптимальність мовленнєвої діяльності, спрямованої на розв'язання навчальних завдань і життєвих проблем, по-третє, у використанні засвоєного інтелектуально-операційного та ціннісного змісту інших навчальних предметів. Ці вимоги зреалізовано в змістовій і процесуальній основі підручників, методичний апарат яких не обмежується спрямованістю лише на розвиток в учнів знань, умінь і навичок, а й передбачає цілеспрямоване формування досвіду творчої діяльності й досвіду емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього.

Особливу увагу автори підручників звертають на активізацію мисленнєвих процесів (від пізнання й розуміння навчального матеріалу до використання його на практиці й аналізу і синтезу нових знань на основі засвоєних). На репродуктивному рівні засвоєння морфології української мови це досягається системою спеціально дібраних завдань і сформульованих запитань, що активізують мнемонічні процеси учнів. Наприклад:

- Скільки відмінків в українській мові? Назвіть їх [3: 93].
- Які ступені порівняння мають якісні прикметники? [3: 153].
- Визначте розряд за значенням виділених займенників: які з них належать до особових, а які – до присвійних. Порівняйте їх синтаксичну роль у тексті [3: 243].
- За допомогою схеми сформулюйте визначення прийменника як службової частини мови. Зіставте свої висновки з теоретичним матеріалом на с. 199 [4: 193].
- Розгляньте схему. Визначте, які ознаки властиві сполучнику. За допомогою схеми сформулюйте визначення сполучника як службової частини мови. З'ясуйте, що спільного й відмінного у сполучника і прийменника [4: 212] та ін.

Активізують мислення учнів на етапі розуміння (осмислення) засвоєного матеріалу завдання й запитання типу:

- Запишіть словосполучення в родовому відмінку, поясніть написання закінчень іменників. Назвіть спільні й відмінні ознаки іменника та прикметника [3: 138].
- Визначте в тексті активні й пасивні дієприкметники. Поясніть спосіб їх творення [4: 108].
- Запишіть дієприслівники доконаного виду. З'ясуйте, як вони утворилися. Позначте суфікси дієприслівників [4: 139].
- Розгляньте теоретичні відомості в рамці. З'ясуйте, чи можуть прийменники виражати певне значення самостійно, без повнозначних частин мови [4: 194] тощо.

Навчити учня продуктивно мислити й розуміти суть і функції виучуваної морфологічної одиниці можна досягти за допомогою завдань підручника, що сформульовано так:

- Спробуйте довести, чому слова *вірш, поезія, оповідання* належать до різних родів [3: 78].
- Подумайте, чи є різниця в значенні словосполучень: *тривали 24 роки – тривали років 24; років 250 тому – 250 років тому*. Відповідь обґрунтуйте [3: 78].
- Випишіть займенники, які вказують: а) на предмет; б) на ознаку; в) на кількість, але не називають їх. Доведіть, з якими частинами мови співвідносяться займенники [3: 223].

- Прості речення перебудуйте у складні, уникаючи невмотивованого повтору слів. Дослідіть, що виступає засобом зв'язку частин складного речення [3: 236].

- З поданими словами складіть словосполучення, дібравши прислівники з довідки. Визначте головне й залежне слова. Дослідіть, з якими частинами мови можуть пов'язуватися прислівники [4: 156].

- Прочитайте вголос текст. Знайдіть сполучники сурядності. Дослідіть, що вони з'єднують [4: 213].

Активізації аналітичного мислення учнів сприяють такі завдання з морфології:

- Утворіть, де можливо, дві форми числа іменників. Поясніть, чому окремі слова мають лише одне число – однину чи множину [3: 82].

- З-поміж слів, поданих у вправі, знайдіть іменник I відміни, який у родовому відмінку множини є омонімом до іменника II відміни в називному відмінку однини [3: 96].

- Порівняйте відмінкові закінчення іменників-омонімів у родовому відмінку однини: *Мороз – мороз, Коваль – коваль, Терен – терен, Вітер – вітер*. Поясніть відмінності в закінченнях [3: 103].

- У поданих словосполученнях порівняйте значення прикметників. Визначте їх групи за значенням [3: 143].

- Порівняйте виділені співзвучні слова в реченнях. Поясніть, які з них належать до самостійних частин мови, а які – до похідних прикметників [4: 197].

- З'ясуйте, який сполучник підрядності може бути і з'ясувальним, і порівняльним, і умовним. Від чого це залежить? Які ще сполучники можуть належати до різних груп за значенням? [4: 219].

Ефективним засобом формування дослідницьких здібностей є системне включення в освітній зміст навчального матеріалу з морфології, зокрема запитань і завдань, що передбачають виникнення утруднень (проблемних ситуацій) та подолання їх учнями, що сприятиме, на думку авторів Концепції підручника рідної мови (української) Л. Скуратівського і Г. Шелехової, “розвитку в них таких якостей, як винахідливість, упевненість у своїх знаннях, формуванню вмінь орієнтуватися в новій ситуації, планувати власну мовленнєву діяльність, передбачати її результати, здійснювати її згідно з планом і оцінювати, виробляючи навички самоконтролю і самооцінки” [5: 5]. Розвиток синтетичного мислення передбачає розв'язування таких проблемних завдань (питань), як:

- Чому іменники *курча* й *курчатко* належать до різних відмін? [3: 115].

- Як правильно сказати: *вийшов без пальта* чи *вийшов без пальто*? [3: 115].

- Чи можна утворити хоча б одну форму ступеня порівняння від прикметників *вишневий, жовтуватий, рябенький*? [3: 153].

- До якої частини мови належать слова *десяток, сотня, половина, чверть*? Доведіть своє твердження [3: 190].

- Чи можна визначити, до якої частини мови належать слова *вище, краще, веселіше* поза реченням? Чому? Складіть пари речень так, щоб ці слова виступали: а) прикметниками; б) прислівниками [4: 166].

- Чи завжди підрядні сполучники вживають між частинами складного речення? Свою відповідь проілюструйте прикладами [4: 222].

Розв'язання таких проблемних ситуацій, на думку В. Химинця, дозволяє учням самостійно здобувати нові знання, учить їх переборювати труднощі, дає імпульс до розвитку, а самостійний пошук відповіді дає змогу систематизувати знання, критично їх осмислити, утримувати в зоні активної пам'яті, сприяє активізації мисленнєвих процесів [7].

Проаналізовані типи завдань з морфології в підручниках української мови для 6-7 класів свідчать про мовний і мовленнєвий характер навчальної роботи, її спрямованості на розвиток дослідницької самостійності учнів, їхніх аналітичних здібностей.

Таким чином, гнучка інтегративна система вправ, представлена в підручниках, реалізує розвиток мовної особистості в двох напрямках: оволодіння необхідним обсягом знань з морфології української мови і засвоєння засобів діяльності, якими ці знання здобуваються.

Саме такий підхід і формує стратегічний (діяльнісний) аспект сучасного підручника української мови.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в обґрунтуванні лінгводидактичних основ навчання морфології української мови в основній школі на засадах дослідницького підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пентилюк М. Принципи побудови нових підручників [Текст] // Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей / Марія Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2011. – С. 63-68.
2. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова: 5-12 класи [Текст] / [Г.Т. Шелехова, В.І. Тихоша, А.М. Корольчук та ін.]; за ред. Л.В. Скуратівського. – К.: Перун, 2005. – 176 с.
3. Рідна мова [Текст]: підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М.І. Пентилюк, І.В. Гайдаєнко, А.І. Ляшкевич, С.А. Омельчук. – К.: Освіта, 2006. – 272 с.
4. Рідна мова [Текст]: підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М.І. Пентилюк, І.В. Гайдаєнко, А.І. Ляшкевич, С.А. Омельчук. – К.: Освіта, 2007. – 288 с.
5. Скуратівський Л. Концепція підручника рідної мови (української). 5-11 класи [Текст] / Л. Скуратівський, Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 3. – С. 5-7.
6. Фурман А. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення [Текст]: монографія / А. Фурман. – К.: Правда Ярославичів, 1997. – 340 с.
7. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність [Текст] / В.В. Химинець. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. – 364 с.

С.А. Омельчук

РЕАЛИЗАЦИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ПОДХОДА В УЧЕБНИКАХ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ 6-7 КЛАССОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ С ОБУЧЕНИЕМ НА УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ

В статтє проаналізовано пути реалізації дослідницького підходу в учебниках українського язика для 6-7 класов общеобразовательных учебных заведений с обучением на украинском языке под общей редакцией профессора М. Пентилюк.

Ключевые слова: исследовательский подход, учебник украинского языка, мыслительная активность ученика, индуктивно-дедуктивный способ усвоения учебного материала, проблемные вопросы (задания).

S. Omelchuk

THE RESEARCH APPROACH REALIZATION IN UKRAINIAN LANGUAGE TEXTBOOKS FOR 6-7 CLASSES OF comprehensive SCHOOLS WITH UKRAINIAN LANGUAGE TRAINING

The article analyses the ways of research approach realization in Ukrainian language textbooks for 6-7 classes of comprehensive schools with Ukrainian language training under the editorship of M. Pentyluk

Key words: research approach, Ukrainian language textbook, pupil's mental activity, inductive and deductive methods of material adoption, problem questions (tasks).

УДК 377+377.35+37.026+006.4+647.252

Пальчук М.І.

ДИДАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ПРОФЕСІЇ “КУХАР”

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності створення професійних стандартів нового покоління. На основі проекту галузевої рамки кваліфікацій підприємств ресторанного господарства представлено дидактичні підходи до проектування стандарту компетентності з професії “Кухар”.